

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ
ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНИ

01601, м. Київ, вул. Шота Руставелі, 9а
тел. 235 55 06, 235 77 24
e-mail: dklg@nbi.com.ua
yuy@mlg.kiev.ua

31.08.09 № 02-07/4074

На № _____ від _____

Головашкіну В.А.

Данилівський дослідний
лісгосп, гурт. кім. 4,
сmt. П'ятихатки,
м. Харків, 61000

Щодо звернення від 22.07.2009

На виконання доручення Секретаріату Президента України від 28.07.2009 р. № 22/064803-20 Державний комітет лісового господарства розглянув Ваше звернення від 22.07.2009 р. щодо неприпустимості знищення природних степових ландшафтів України і роз'яснює.

Сьогодні створення лісових насаджень у Степовій зоні зовсім не відповідає тезису залісення Степу, зокрема, досвід Скаржинського, урочище Бузькі хутори в Миколаївській області і багато інших. Ніхто ніколи не збирався залісити Степ – це спекулятивна фраза. Ліс у Степовій зоні буде створено лише там, де він виконуватиме притаманні йому захисні функції.

Створення кожного гектара лісових культур потребує кропіткої праці лісівників, а садіння лісу не є комерційним заходом, бо Д.І. Менделєєв після відвідування Велико-Анадольського лісництва писав: "Вырастить лес в Степи, равнозначно защите Родины".

Без сумніву, лісові культури, створені в жорстких умовах Степу, мають невисоку приживлюваність, їх необхідно доповнювати. Проте створення лісових насаджень надійно захистить ґрунти від ерозії.

Слід нагадати дещо з історії лісовирощування.

За період з 1946 року (в якому було лісовідновлення проведене на площі 36,7 тис. га.) по 1960 рік лісовідновлення проведено на площі 1,5 млн. га. тобто 100 тис. га. в рік і 510 тис. га. створено нових лісів на ярах, балках, тощо (тобто лісорозведення).

За 15 років 2 млн. га. або 133 тис. га в рік. В різні роки залежно від погодних, технологічних та інших факторів різний був відпад лісових культур і різна їх приживлюваність.

004543

За період з 1946 по 1960 роки по країні коливання приживлюваності було від 68,8% у 1946 році до 91,7% у 1956 році в тому числі у Херсонській області від 20,4% у 1951 році до 88,8% у 1956 році, Луганській від 51,2% у 1954 році до 83,4% у 1947 році, Донецькій від 44,3% у 1954 році до 83,7% у 1958 році, Запорізькій від 37,7% у 1954 до 92% у 1947 році, Дніпропетровській області від 35,7% у 1954 до 79,1% у 1960 році.

Як видно з цього аналізу вплив погодних умов є одним з головних чинників на приживлюваність лісових культур, тому що в кінці 50-х років на початку 60-х років якість виконання робіт сумніву не піддавалась з врахуванням політичної ситуації.

Після залісення Нижньодніпровських пісків у 50–60-ті роки масивні насадження в степу ніхто не створював, і збільшення лісистості Степової зони якраз і передбачає створення дрібно контурних лісів на невіддях і низькобонітетних землях, як зазначено вище.

Згідно з "Настановами з ведення господарства в Нижньодніпровських лісах", розробленими УкрНДІЛГА, освоєння зрубів після суцільних санітарних рубок насаджень, що всихають, здійснюють за ландшафтні-екологічними принципами формування лісових угідь, зокрема:

- **вершини горбистих пісків** вище 5 м від підшви та **крутосхили** залишаються **для природного заростання** трав'янистою рослинністю, накопичення вологи та використання з протипожежною метою;
- рекомендується **залишати незалісеними** міжгорбові пониззя з метою створення кормової бази для фауни, у т.ч. ентомофагів, формування заростей деревних і чагарникових перелісків лісових порід (вільха, береза, осика) природного походження, створення водойм-водопоїв, а також реміз;
- рекомендується **зберігати ділянки лісу з природним поновленням** сосни та інших деревних порід, чагарників, сіножатей, боліт, озер та інших стійких природних і штучних утворень;
- у рідколіссях (повнотою 0,1–0,2), які складаються з адаптованих до вільного стояння життєздатних дерев, лісовідновні заходи рекомендується **не проектувати**;
- **на згарищах лісові культури проектуються**, лише, якщо згоріли здорові та стійкі в даних умовах насадження. **Коли**

- згоріли ослаблені** насадження, в них лісові культури рекомендовано залишати для відновлення природних угідь;
- зруби суцільних санітарних рубок площею до 0,5 га завширшки не більше 50 м, оточені стійкими та умовно-здоровими насадженнями, також відводяться для відновлення природних угідь;
  - на **близьководних пісках**, де буває періодичне тривале зниження ґрунтових вод і відмічається масове всихання соснових насаджень, виникають осередки шкідників і виникає пожежна небезпека, **повторно створювати масивні соснові насадження недоцільно**;
  - якщо площа згарищ і зрубів більше 2 га, і вони розташовані на близьководних пісках, лісовідновлення проводиться **смугами** з відстанню між ними, що дорівнює ширині лісосмуг. ... У бідніших лісорослинних умовах (на недорозвинених і неглибоких дерново-степових піщаних, слабо зв'язаних, в незарослому стані легко розвіюються) кількість рядів у смугах становить 10, а у міру збільшення багатства ґрунтів кількість рядів у смугах зменшується до 6 (на чорноземоподібних супіщаних);
  - якщо площа зрубу понад 2 га, а **землі придатні для сільгоспкористування** (B_1 , C_2 , D_2), то ці землі **оточують лісосмугами** з відстанню між поздовжніми смугами 100–250 м, між поперечними 200–500 м, при чому на більш родючих землях відстані між смугами більші;
  - на конкретних ділянках, які підлягають залісенню, **рівень лісистості в кожному випадку визначається спеціалістами лісового господарства**.

Залісення Нижньодніпровських пісків є важливим протиерозійним заходом. Щодо ґрунтових вод, то півстолітні спостереження СФ УкрНДІЛГА свідчать, що процес зміни їх рівня є циклічним і значною мірою залежить від діяльності людини (зокрема, побудови Північно-Кримського каналу), а вплив лісів на рівень ґрунтових вод мінімальний. Все це давно доведено, проте не заважає декому час від часу, посилаючись на класиків, спекулювати на цьому.

Ліси у степовій зоні існували завжди. Про це свідчать літописи, виявлення у четвертинних відкладеннях останків дерев і лісових тварин, кротовин і слідів коріння дерев, особливості структури ґрунту.

Ліс міг зберігатися у степу лише у заплавах річок, яругах. Надалі лісове узлісся насувалося на степ, завдяки природному поновленню. Тобто **недостатнє зволоження обмежує ріст лісів, але не унеможлиблює**.

Висоцький сформулював відому тезу: "Ліс сушить рівнини та зволожує гори" (у сенсі горби, яруги, пересічену місцевість, усі ділянки,

на яких за відсутності лісу відбуваються великі втрати вологи на поверхневий стік і ґрунтова ерозія). На пересіченій місцевості витрати вологи лісом компенсуються збільшення конденсаційних (вертикальних) опадів, зменшенням витрат на поверхневий стік, збереженням верхнього ґрунтового горизонту, який існує, поки існує ліс.

Висновок Висоцького, що ліс витрачає більше вологи, ніж природна степова та культурна сільськогосподарська рослинність, **дав йому можливість запропонувати два шляхи залісення степу**: вибір найбільш вологозабезпечених ґрунтів і вибір найбільш посухостійких деревних порід.

В результаті обстеження Олешківських пісків Висоцький рекомендував заліснювати насамперед яруги, балки, долини, прирічкові ділянки та заплави, а частину пісків залишати незалісеними для забезпечення поповнення запасів прісних ґрунтових вод.

Це враховано у "Настановах з ведення господарства в Нижньодніпровських лісах", розробленими УкрНДІЛГА.

Пізніше дослідження В.М. Виноградова показали, що сосна дуже ощадливо витрачає вологу, що її насадження менше чи так само впливають на зниження рівня ґрунтових вод, як і трав'яниста рослинність. Тому з урахуванням цього і ґрунтових умов перевагу при залісенні пісків надали сосні.

За даними Нижньодніпровської НДСЗП, починаючи з початку експлуатації Північно-Кримського каналу на початку 70-х років рівень ґрунтових вод Нижньодніпровських пісків поступово знижувався, причому у лісі – найменшою мірою (на 28 см на ріллі, 19 см на лісових смугах, 10 см у лісі).

Після залісення Нижньодніпровських пісків у регіоні почали вирощувати сільськогосподарські культури, в тому числі плодові й виноград. Дотепер у В.Копанях розташований найбільший в Україні овочевий оптовий ринок.

Лісові пожежі та всихання знаходяться зовсім в іншій площині проблеми – будинок горить не тому, що його побудували, а тому, що в ньому неправильно себе поводити. В усьому цьому масиві лозунгів і звернень не наведено жодного факту щодо знищення лісівниками унікальної степової флори, а розораний могильник – то вина не лісівників, а саме тих, хто передав його під залісення, й тих, хто до цього часу не обліковує та не охороняє історичні пам'ятники і не бачить розораних і розграбованих курганів.

Щодо тиску Держкомлісгоспу стосовно передачі земель під залісення, то ця теза не відповідає дійсності.

В областях розроблені і в установленому порядку затверджені обласні програми лісового господарства. Цими програмами

передбачені обсяги лісорозведення, які не завжди виконуються як через відсутність в окремих областях вільних земель, придатних для лісорозведення, так і через брак коштів.

На підставі цих програм в установленому порядку надаються землі для лісорозведення.

Щодо питань, пов'язаних із степовим лісорозведенням на території Харківської області, то за інформацією, наданою Харківським обласним управлінням лісового та мисливського господарства, роботи з лісорозведення в Степовій зоні цієї області проводяться тільки на площах, які внаслідок антропогенного впливу втратили свої природні властивості і на даний час їх використання для ведення сільського господарства є неефективне та безперспективне. Дані площі представлені деградованою ріллею, де тривалий час велося активне та виснажливе сільське господарство, тому ймовірність збереження на таких територіях осередків рослин занесених до Червоної книги України досить низька.

На сьогоднішній день в стадії розробки та погодження проекти землеустрою на створення захисних лісових насаджень в області на площі 2630 га, з яких усі тільки в **антропогенних** ландшафтах (рілля малопродуктивна та землі промисловості), в тому числі з них в Степовій зоні менше 48%, при тому що степова частина Харківської області становить понад 57%.

Щодо геодезичної прив'язки ділянок лісових культур, створених на прийнятих землях, то зараз в лісовпорядкуванні, зокрема, в рамках Чесько-Українського проекту TechInLis, активно впроваджуються нові ГІС-технології, які передбачають застосування GPS. Запровадження таких технологій дозволить підвищити оперативність виготовлення картографічних матеріалів для нових земель, наданих під лісорозведення.

Для забезпечення виконання доручення Кабінету Міністрів України від 10.06.2009 р. № 30625/1/1-09 до листа Головки КРУ від 03.06.2009 Р. № 07-12/691 стосовно вжиття відповідних заходів щодо усунення виявлених порушень і недоліків та недопущення їх у подальшому, з метою співпраці між органами Держкомзему та Держкомлісгоспу в частині обміну інформацією про землі лісового фонду і ведення кількісного обліку цих земель Держкомземом та Держкомлісгоспом видано спільний наказ від 14.08.2009 р. № 433/211.

Наразі розробляється

Процедура вилучення земель для передачі їх під заліснення, які не використовуються у сільськогосподарському виробництві, передбачає узгодження з територіальними органами Мінприроди. Ця процедура дотримується, але для того щоб степові землі, які мають

природоохоронну цінність не були виділені під заліснення чи іншу господарську діяльність, вони повинні мати чітку прив'язку на місцевості і їх потрібно зарезервувати для створення об'єктів ПЗФ.

Проведення такого заходу дасть можливість зберегти відповідні території і включити їх в установленому порядку до ПЗФ.

На сьогодні розробляються нова Інструкція з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів.

На науково технічній раді Держкомлісгоспу розглянуті нові Типи лісових культур.

Держкомлісгосп звернувся до Мінприроди з пропозицією забезпечити проведення обстеження на предмет заповідання земель, що пропонуються під заліснення лісогосподарським підприємствам.

Комітетом запропоновано також провести під керівництвом Мінприроди нараду чи круглий стіл із залученням Держкомлісгоспу, фахівців провідних установ з цього питання (УкрНДІЛГА, ННЦ «Інститут землеробства УААН», Інститут агроєкології УААН, Національний університет біоресурсів та природокористування України, Інститут ґрунтознавства і агрохімії ім. О.М.Соколовського УААН), громадських екологічних організацій, ЗМІ, для того щоб професійно обговорити питання щодо оптимальної лісистості, визначити пріоритети і дати об'єктивну інформацію суспільству.

Щодо територій та об'єктів природно-заповідного фонду, то на сьогодні із загальної площі земель, що знаходяться у постійному користуванні підприємств, підпорядкованих Держкомлісгоспу, уже заповідано **14,7%**, при цьому заповідність всієї території держави становить **5,04%**. Ліси Комітету займають близько **40%** природно-заповідного фонду держави, при лісистості території України - **15,7%**.

Слід відмітити, що **за 30 років** площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду на лісових землях збільшилась **в 3 рази** (у **1978** році площа заповідних земель становила **315 тис.га**, заповідність лісів становила **5,5%**).

В лісах Держкомлісгоспу створено понад **3 тис.** територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею **1,1 млн.га**.

Усвідомлюючи вимоги сьогодення про необхідність збалансованого розвитку суспільства, невиснажливого використання лісів, враховуючи основний стратегічний фактор – збереження біорізноманіття, в лісах Держкомлісгоспу продовжується формування екологічної мережі.

Для прикладу по Харківській області за рахунок лісів Державного комітету лісового господарства з 2000 по 2008 роки відбулося розширення площі ПЗФ на **36 %** - (17886,3 га).

Проте зростання частки заповідних територій здійснюється переважно за рахунок лісів, що не сприяє збереженню біорізноманіття

інших унікальних природних територій, в тому числі природних степових ландшафтів, не вкритих лісовою рослинністю.

Щодо створення Національного природного парку «Слобожанський», то постійний лісокористувач ДП «Гутянський лісгосп» та Харківське обласне управління лісового та мисливського господарства, були і залишаються на позиціях науково обґрунтованого збільшення площ ПЗФ, визначених Програмою формування національної екологічної мережі в області на 2002-2015 роки, що повинно забезпечити збереження природних екосистем різних видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій, сприяти збалансованому та невиснажливому використанню біологічних ресурсів у господарській діяльності. Даний процес повинен проходити з дотриманням у відповідності та при чіткому дотриманні Закону України «Про природно-заповідний фонд», лісового законодавства, з врахуванням економічних та соціальних складових.

У попередньому науковому обґрунтуванні було зазначено про створення національного природного парку "Слобожанський" у Богодухівському районі на околицях міста Богодухова. І це цілком аргументовано, оскільки ліси Богодухівського лісництва виконують переважно рекреаційно-оздоровчі функції. Крім того, байрачні ліси лісництва мають природне походження і характеризуються високим різноманіттям флори і фауни. Саме земельні лісові ділянки Богодухівського лісництва ДП "Гутянський лісгосп" площею 5320 га було запропоновано включити до складу НПП "Слобожанський".

Пізніше з'явилися пропозиції щодо створення НПП "Слобожанський" у Краснокутському районі за рахунок земельних лісових ділянок 4-х лісництв: Гутянського, Володимирівського, Пархомівського та Краснокутського.

Створення НПП "Слобожанський" за рахунок вищезгаданих 4-х лісництв є неприйнятним, оскільки призведе до ліквідації рентабельного державного підприємства лісового господарства, додаткової потреби бюджетних коштів, звільнення працівників, а також зменшення податків до державного та місцевих бюджетів.

Профспілковий комітет ДП "Гутянське лісгосп" занепокоєний з приводу унеможливлення отримати наукове обґрунтування та детальну інформацію про місце розташування проектного НПП "Слобожанський", на підставі якої доцільно було б провести громадські слухання, поінформувати місцеве населення щодо режиму території національного природного парку відповідно до законодавства і в подальшому не допустити непорозумінь та звільнення значної кількості працівників.

Під час відвідування Харківської області Головою Держкомлісгоспу Тимошенко М.М. 17 серпня 2009 року відбулась його зустріч з трудовим колективом ДП "Гутянський лісгосп", на якій

працівники лісгоспу висловили свої заперечення щодо створення НПП "Слобожанський" на території земель, наданих в користування ДП "Гутянський лісгосп".

Під час зустрічі Голови Держкомлісгоспу Тимошенко М.М. та Голови Харківської облдержадміністрації Авакова А.Б. обговорювалось питання щодо створення НПП "Слобожанський" та шляхи його вирішення з урахуванням нагальних проблем.

Фільм Валерія Ловчиновського «Куда уехал лес? Он был еще вчера!» носить відверто дискредитуючий лісове господарство характер. Коментар до значної частини фільму не відповідає вимогам чинного лісового законодавства. Окремі сюжети це відеоматеріал, зміст якого не порушує вимог чинного лісового законодавства, але коментар до нього має діаметрально протилежний зміст.

Не погоджуємось з Вашою думкою про те, що доведення рівня лісистості до науково обґрунтованої в межах Степової зони області загрожує знищенню степових біоценозів, а навпаки при правильному розташуванні лісокультурних об'єктів, в тому числі лінійного типу, які згідно із статтею 4 Лісового кодексу віднесені до лісового фонду, будуть сприяти покращенню екологічної ситуації в регіоні.

Слід зазначити, що Українською академією аграрних наук (постанова від 23.10.2008 р.) затверджена концепція управління агроландшафтами, у якій зазначено, що в Україні налічується 15 млн.га еродованих та ерозійно небезпечних сільськогосподарських угідь. Річний приріст еродованих земель становить 80-90 тис. га. Водною і вітровою ерозією щороку виноситься 500 млн. тон родючого ґрунту, внаслідок чого недобір продукції на цих землях у перерахунку на зернові культури щороку становить 8-9 млн. т.

Згідно із зазначеною концепцією тільки додаткове створення полезахисних смуг має бути збільшене в 2-3 рази (біля 800 тис. га). Обсяги створення захисних лісових насаджень різного цільового призначення в країні мають становити не менше 150-200 тис. га у рік, що забезпечить оптимальне поєднання агротехнічних і лісомеліоративних заходів в управлінні структурою агроландшафтів.

В статті директора Національного наукового центру "Інститут землеробства УААН" академіка УААН, професора В.Ф. Сайко (Вісник аграрної науки, листопад 2008 р.) зазначено, що в Україні потрібно посадити додатково 3,8 млн.га лісонасаджень, які б довели лісистість до 22,2%. Інститут визначив оптимальні площі лісу по кожній області відповідно до природнокліматичних зон, які потребують затвердження. Зокрема, в степовій зоні необхідно створити 2,2 млн. га нових лісів (57,2 % від загальної площі додаткових лісів).

Поскілки розробки ННЦ інститут землеробства УААН, інституту агроєкології УААН розроблені в останні роки і можливо є більш

сучасними Держкомлісгосп звернувся до зазначених установ щодо спільного вивчення та удосконалення показників оптимальної лісистості країни.

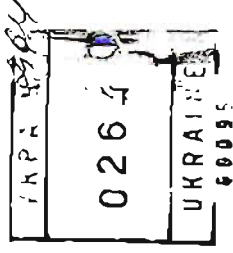
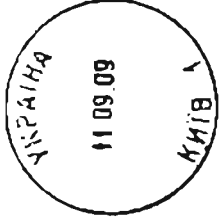
Якщо будуть встановлені нові науково обґрунтовані нормативи лісистості, то будуть внесені відповідно до чинного законодавства зміни у нормативні акти.

Заступник Голови

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "М. М. Ведмідь".

М.М.Ведмідь

ДЕРЖАВНИЙ КОМІТЕТ
ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНИ
(вул. Шота Руставелі, 9А
м. КИЇВ 1,
УКРАЇНА 01601

Головмені В. А.
Дамнівський районний
лісгосп
вул. Кілім, №4
с.м. П'ятихатки
м. Карків
61000